

Zlatko Paković

INTELEKTUALAC U TRANZICIJI

Siroti Darwin

Kratkoročna ministarka prosvete Ljiljana Čolić koja je, zbog pokušaja da iz nastavnog programa biologije za osmi razred protera Darwinovu teoriju evolucije, pod pritiskom javnosti dala ostavku (2004), javila se u ovoj godini kad prosveta na celoj kugli zemaljskoj slavi 200 godina od Darwinovog rođenja i 150 godina od pojave njegovog revolucionarnog naučnog dela „Postanak vrsta“, da potvrdi svoje kreacionističko uverenje, ali tako da pri tome dobro zasmeje publiku. „Nikada neću prihvatiti tvrdnju da mi je pradedu bio majmun“, izjavila je ona. Svi oni koji nisu poznavali pradedu bivše ministarke, a za koje evolucija predstavlja naučnu činjenicu, pouzdano znaju da on nije bio majmun.

Ova godina Darwinovog i darvinističkog jubileja, uprkos ovakvim ispadima onih kojih se tiče, kod nas nije prošla bez prigodnog obeležavanja. Ponovo je objavljeno delo „Postanak vrsta“ (*Akademski knjiga*, Novi Sad), u SANU je u februaru održan jednodnevni skup o značaju teorije evolucije, a u Prirodnačkom muzeju, prošle nedelje – dva predavanja koja su odgovarala na ovako formulisano pitanje: „Da li su dinosaurusi ikada bili inspiracija Čarlsu Darwinu i da li postoji veza između ovih džinova prošlosti i ovog diva u nauci?“ Neuporedivo izdašniji od srpskih institucija nauke u ovoj proslavi bio je Britanski savet koji je u galeriji „Progres“ organizovao izložbu „Darvin danas“.

Knjiga koju su priredili Hilari Rouz i Stiven Rouz „Avaj, jadni Darwin“ (*Clio*), zbornik naučnih radova četrnaest evolucionista, pripada onom najdragocenijem što će nam ostati iz ove godine Čarlsa Darvina, prevashodno zato što predstavlja kako kritički prikaz Darwinovih shvatanja, tako i polemiku, s jedne strane, sa fundamentalističkim evolucionistima, a, s druge, sa evolucionim psiholozima. Ovde se, dakle, susrećemo s teorijom evolucije u svetlu novih naučnih činjenica i s njenim devijacijama nastalim usled ignorisanja tih činjenica.

Darvin koji je genijalno formulisao teoriju evolucije kao „genealošku vezu svih organizama“, u „Postanku vrsta“, o seksualnoj selekciji piše i ovo: „Muškarac je hrabriji, borbeniji i energičniji od žene i njegov je um inventivniji.“ U kasnijem delu „Poreklo čoveka“ (1871), Darwin piše da žene imaju od muškaraca veću „moć intuicije, brzog opažanja i možda oponašanja (...) sposobnosti koje su karakteristične za niže rase, a time i za prošle i niže stadijume civilizacije.“ Revolucionarni naučnik, očigledno, prisvojio je konzervativni stav svoje, viktorijanske epohe o odnosu polova. „Društveni, ekonomski i kulturni interesi (...) u istraživanje ulaze kao deo usvojenih vrednosti samih istraživača, koje oni uzimaju zdravo za gotovo“, objašnjava Hilari Rouz.

Još 1867, u svom delu „Polovi kroz čitavu prirodu“, Antoaneta Braun Blekvel, pozdravljajući teoriju evolucije, primećuje da je ona predstavljena androcentrično: kao „da se evolucija odigravala samo u muškoj liniji“. Svaka osobina, evoluirala kod muškarca, komplementarna je evoluciji te osobine kod žene, smatra ona.

Na zabludama velikog naučnika na periferiji njegovog dela, svoj svetonazor izgradiće najpre sociobiologija, a zatim i evolucionarna psihologija.

Evolucionisti psiholozi osnovnu razliku među polovima, iz koje potom izvode sva ostala razlikovanja, nalaze u hormonima, u tome što je muškarac uvek spreman na oplodnju, a žena samo jednom mesečno. Sve varijante odnosa između muškarca i žene, mužjaka i ženke, oni svode na jedan jedini oblik, koji univerzalizuju.

„Koji ćemo sistem izabrati za naš model žene? Kod ženki poznatije vrste šimpanza hormoni i kopulacija su povezani, ali bonobo ženke stalno imaju seksualne odnose i sa mužjacima i sa ženkama“, ironično postavlja pitanje evolucionim psiholozima En Fausto-Sterling.

Robert Rajt, „popularni apologeta evolucione psihologije“, ide čak dotle da, u jednom tekstu iz 1995, smatra kako je pravni sistem demokratskih država, zasnovan na ravnopravnosti polova, nepravedan, i da ga treba menjati u skladu sa „evolucijom ograničenim razlikama među polovima“. Smatrajući da se žene i muškarci toliko razlikuju da ono što za muškarca predstavlja normalnu seksualnost, za ženu predstavlja traumatičnu, Rajt bi drastično da ublaži zločin silovanja.

Evoluciona psihologija predstavlja biologizovani narativ koji opravdava različite vidove socijalnog potčinjavanja. Na primer, „desničarski libertarijanac Met Ridli smatra da darvinovska teorija ukazuje na neprirodnost socijalne zaštite samohranih majki, te da je stoga treba ukinuti“.

Oslanjajući se na ono što smatra urođenim osobinama, evolucionarna psihologija negira značaj čovekove volje, delatnosti i mišljenja. Kao što se ljudi i njihovi odnosi ne mogu svesti na hormone, kako to misle evolucionari psiholozi, tako se i živi organizmi ne mogu svesti na gene, kako misle fundamentalistički evolucionisti. Za Ričarda Dokinsa „gen je organizam“.

„Sebični gen“, prema Dokinsu, kao večni, samoreplicirajući entitet, ispunjava evolucionarni plan. U takvom shvaćanju koje govori o „dobroti gena“, potpuno se gubi suština Darvinove teorije prema kojoj je evolucija nešto neplansko, slučajno, bez ikakve svrhe. Najzad, „geni su jedinice nasleđa, ali ne i jedinice evolucije“, tvrdi genetičar Gejbrijel Dover. Borba za opstanak, borba je celog organizma, a ne tek gena.

Fundamentalistički evolucionisti, poput Dokinsa ili Danijela Demeta, smatraju da je isključivo prirodna selekcija sredstvo modifikacije. U poslednjem napisanom predgovoru za „Poreklo vrsta“, Darwin kaže: „Uveren sam da je prirodna selekcija osnovno, ali ne jedino, sredstvo modifikacije.“

POLITIKA, Kulturni dodatak, objavljeno: 19/12/2009